

**Aanbuijing van het Jaarverslag
der Vrije Universiteit.**

Toen ons blad in het nummer van 7 Juli 1895 het Jaarverslag van de Vrije Universiteit onnam, oordeelde onze redactie dat het kiescher was, het bezwaarschrift van de heer Da. Langhout c. s., hoezeer dit tot het corps van het verhandelde behoorde, wel te vermelden, maar niet in te lasseten. Thans echter, nu de binnenskamersche onderhandelingen van de *Enquête-commissie* met den heer Lohman, door hemzelf hangende het onderzoek, publiek zijn gemaakt, en in deze publicatie ook bovenbedoeld stuk is opgenomen, valt weg wat ons dusver van publicatie terughield, en dient derhalve onzerzijds het nog altoos onvolledige Jaarverslag te worden aangevuld.

Het stuk was van dezen inhoud:
Aan de Algemeene Vergadering der Vereniging voor Hooger Onderwijs op gereformeerde grondslag, te houden te 's-Gravenhage op Donnersdag 27 Juni 1895.

De ondergeteekenden, allen leden der vergadering van de Vereniging voor Hooger Onderwijs op gereformeerde grondslag, zouden het niet zeer natuurlijk achten, indien in deze vergadering geen woord gesproken werd over zeker gezeten vermoeden, dat de naleving van Art. 2 onzer Statuten reden tot bedanking geeft.

Het bestaan van zekere spanning op dit punt, in de Pers reeds uitgesproken, behoeft hier te minder verwezen te worden, nu de hoogerleeren (zie Verslag bl. XXI) dit zelve erkennen in de woorden: »ontwaard hebbende, dat in den kring van de vrienden der Vrije Universiteit onzekerheid is gerezen, of wel alle onderwijs in hare scholen beantwoordde aan Art. 2 der Statuten» en nu H.H. Directeuren dit punt uitvoerig in hun verslag behandelen (Verslag bl. XX—XXII).

Nu zullen alle leden onze vereeniging, en wel allermeest de hoogerleeren, de curatoren en de directeuren onzer Vrije Universiteit zonder twiifel met ondergeteekenden oordeelen, dat onze Hoogeschool op het punt der naleving van Art. 2 der Statuten, hetwelk alle onderwijs bindt aan de gereformeerde beginselen, zelfs niet verdamt moet kunnen worden, dewijl het hier hare eere geldt in den eigenlijken zin des woords: de eere ook der beïjders van de gereformeerde religie, aan wier beïjden Art. 2 der Statuten zich bindt, en die daarom aan deze Hoogeschool hand en hart geven. De eere geldt het hier niet minder van de mannen die aan deze Hoogeschool arbeiden, en die wat hun beginselen en hun onderwijs aangaat, het vertrouwen in het gereformeerde volk in den lande niet kunnen missen. Maar het geldt hier boven alles de eere van Hem, die ons de gereformeerde beginselen door de opening van Zijn heilig Woord geleerd heeft en wiens eere in de uitwerking der beginselen in het onderwijs onzer Hoogeschool gezocht moet worden.

De gezeten onzekerheid moet daarom naar het oordeel van ondergeteekenden, op het punt waarop zij bestaan, zóó radical worden weggenomen, dat de hoogerleeren, ontmrent wiens onderwijs twiifel rees, geheel en volkomen van elke verdenking gezuiverd worde, of wel dat, zoo er eenig kwaad mocht blijken te bestaan, de eisch van Art. 2 der Statuten gehandhaafd worde.

Wanneer dan ook ondergeteekenden in deze vergadering er, hoe noods ook, nochtans om der conscientie wille toe komen, om hunne ongerustheid uit te spreken met betrekking tot het onderwijs van Prof. Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, plaatsen zij zich daarbij, gelijk het behoort, op het standpunt, dat ook over het onderwijs van genoemden hoogerleeren geen ander dan een goedkeurend oordeel mag gaan, zoolang het tegendeel niet gebieken is. Maar verschijnenselen, die aangaande het onderwijs van dien hoogerleeren twiifel wekten, behooren dan ook onderzocht te worden, en ondergeteekenden achten, dat de verklaring van hoogerleeren (zie blz. XXI van het verslag) niet van de verplichting tot zoodanig onderzoek kan onthouden.

Onderseide zulk twiifelwekkende verschijnenselen nu deden zich naar het oordeel van ondergeteekenden voor op enkele waarvan zij meer in het bijzonder de aandacht hunner medeleden vestigen.

26. In de jaarvergadering te Groningen in 1894 is door Prof. Lohman bijleens het volgende jaarverslag bl. XIIII woordelijk het volgende beweerd: »de colleges, die men met het oog op de examens bezocht, koimen met het geloof op in generiel aanraking; daarin wordt alleen »de geschiedenis en het verband van tal van »wetsbepalingen uiteengezet. Evengoed als een »ongeloovige ons de wetten, welke in de physieke wereld gelden, of de indeelingen, die de »mensch op het gebied van botanis of anatomie »pleegt aan te nemen, kan uitleggen, kan een »ongeloovige ons vertellen, welke is het verband »der wetsbepalingen, die betrekking hebben op »het huwelijk, den eigendom, de overeenkomsten »of grondwettige instellingen.» Prof. Lohman verklaarde bijleens genoemd verslag dan ook, »dat er niets van aan» is, »dat de hoogerleeren »aan de openbare universiteiten zich schuldig »maken aan de bestrijding van den Christus.»

Bij een schrijven d.d. 4 Oct. 1892, opgenomen in *De Herant* No. 773 verklaart de hoogerleeren Lohman van de vakken: *encyclopaedie der rechtswetenschap, grondbeginselen der Staatshuishoudkunde, het Strafrecht en het Nederlandisch Staatsrecht* het volgende: »Op de vier »voor mij genoemde colleges kan zonder eenigen twiifel ook eenige tijd aan filosofische beschouwingen worden gewijd. Evenwel zeer verstandig, sjuist omdat ook in die vakken het onderling »verband der wetartikelen steeds op den voorgrond treedt. De hoogerleeren moege enkele colleges wijden aan een zeer cursorsche mededeeling van enkele rechtphilosophien, geheel de aandacht en tijd van de tijd wordt gewijd aan de kennis van het positieve recht; de kennis »van onze Staatsinstellingen en van de bepalingen »en beginselen van ons Strafwetboek.» En in no. 775 van de *Herant* zegt de hoogerleeren: »het is ten eenemaal onmogelijk, de vakken »waaraan ik in mijn rede en in mijn brief heb »gesproken, goed te doceren, en daarbij rekening te houden met de diepere beginselen des »rechts.»

»Op die colleges komt niet het recht, maar »alleen de wil van den uitwijzer ter sprake; een »zwaiver menscheleke ordening, enkel uit positiefrechtelijke gegevens kenbaar. Voor zover ons »recht geodificeerd is, — en dit is met bijna »geheel ons recht het geval, — is op die colleges »de enige taak van dien rechtsgelerde, de beginselen van die codificatie te vinden en uiteen »te zetten.» Noch Gods Woord, noch enige

»philosophische beschouwing kan daarbij van invloed zijn. Brengt men die daarbij te pas, dan »gaat men buiten zijn eigenlijk onderwijs.»

Indien ondergeteekenden niet onjuist zien, dan doordelt de hoogerleeren Lohman dus, dat het op de colleges te geven onderwijs in het verband der genoemde wetten en staatsinstellingen en in de beginselen van het Strafwetboek, het onderwijs dus in het Staatsrecht en in het Strafrecht, — de vakken, die aan Prof. Lohman ter onderwijzing zijn opgedragen, — met de beïjden of bestrijding van den Christus, met den grondslag van beginselen in het algemeen, en dus ook met den grondslag der gereformeerde beginselen niets te maken heeft. De grondslag der Gereformeerde beginselen heeft volgens Prof. Lohman voor het onderwijs in deze vakken geene betekenis. Zulk vakken worden naar de verklaring des hoogerleeren in de *Herant* van 16 Oct. 1892 aan onze Vrije Universiteit alleen onderwezen »omdat er anders niet een enkel student in de »rechtsgelerde bij ons zal komen studeren.»

En bijleens verklaring in datzelfde nummer van de *Herant* is volgens Prof. Lohman »de »mogelijkheid dan ook niet uitgesloten, dat de »sichting van onze juridische faculteit eene ver»sterking geweest is.»

Om al deze redenen meenen ondergeteekenden, dat er grond bestaat voor het vermoeden, dat ook het onderwijs van Prof. Lohman in het Staatsrecht en in het Strafrecht er niet op zal zijn aangelegd, om geheel en uitsluitend den grondslag der gereformeerde beginselen te staan. En dat daarom onderzoek behoort te worden of onze vereeniging met betrekking tot dit onderwijs in hare Universiteit aan den eisch van Art. 2 harer Statuten voldoet.

27. Bijleens de achtereenvolgende jaarverslagen onzer vereeniging en de regeringsverslagen over het onderwijs, die ons zeggen, wat op zijne colleges over het Staatsrecht door Prof. Lohman behandeld is, heeft deze hoogerleeren wel onderwijs gegeven in het voor ons vaderland thans geldende Staatsrecht, waarbij tegelijkertijd zekere kritiek op onze staatsinstellingen is uitgeuefd; maar colleges in het Staatsrecht, gelijk dit uit de gereformeerde beginselen in algemeenem zin is op te bouwen werden door Prof. Lohman niet gegeven. Dit Calvinistische Staatsrecht is voor de juridische studenten onzer Vrije Universiteit als systeem niet in boeken te vinden. Het is in vroege eeuw wel praktisch beleeft, maar nooit als stelsel uiteengezet. Dit voor het eerst te doen is bijleens Art. 2 der Statuten juist een deel der taak van onze vereeniging. En tot dusverre ontvingen onze studenten in de rechten hierin nog geen onderwijs.

Aan deze opmerking zij nog een tweede toegevoegd. Dat ondergeteekenden zich niet kunnen voorstellen, hoe kritiek van uit het Gereformeerde of Calvinistische Staatsrecht op het Staatsrecht van ons land kan worden uitgesproken, indien het Staatsrecht, dat tot kritiek in staat zal stellen, niet vooral in samenhang ingedacht en uiteengezet is.

Het ontbreken van zoodanig onderwijs in het Staatsrecht, waarbij het Gereformeerde Staatsrecht als zoodanig en als stelsel in zijn samenhang wordt uiteengezet, doet na zoal van jaren naar het oordeel van ondergeteekenden de vraag rijzen, of ten opzichte van het onderwijs in het Staatsrecht wel aan Art. 2 der Statuten voldaan is.

In het jongste jaarverslag op blz. LXV wordt medegedeeld, dat Prof. A. F. de Savornin Lohman in den cursus, die voorafgaand, behandeld heeft »de beginselen van ons Staatsrecht, »zoodals die zijn nedergelegd in de Grondwet en »andere organieke wetten en deze steeds getoetst »aan de beginselen van het Antirevolutionair »Staatsrecht.»

Dit lezende vragen ondergeteekenden zich af, of Art. 2 van de Statuten het onderwijs dan uitsluitend en geheel wil doen rusten op de *Antirevolutionaire* beginselen; en daar dit niet zoo is, scheen het hun vreemd toe, dat in een officieel verslag het woord »Gereformeerde», hetwelk door onze Statuten is aangegeven, vervangen is door het woord »Antirevolutionaire».

Dit zou echter minder bezorgelijkheid hebben gewekt, indien duidelijk gebleken ware, dat de hoogerleeren Lohman het woord »Antirevolutionaire» zóó verstonde, dat het eenschuldig voor hem was met »Gereformeerde» of »Calvinistisch».

Het tegendeel schijnt echter eerder het geval te zijn. De hoogerleeren Lohman is hoofdzakelijk van het dagblad »De Nederlander», en nog onlangs, zoo vóór als na de verklaring der hoogerleeren van 23 Maart 1895 (in het verslag op blz. XXI) zoodanig als »Nederlander» eene vrij warmes polemiek gevoerd tegen hen, die »antirevolutionaire» hier te lande als eenschuldig met »Calvinistisch» wilden doen gelden. Men mocht volgens den redacteur van genoemd dagblad niet zeggen, dat »antirevolutionaire» hetzelfde was als »Calvinistisch»; of als men dit zeide, was de vraag wat »Calvinistisch» is, te beoordeelen naar het antirevolutionaire program.

Zoo zocht »de Nederlander» de opvatting van »Antirevolutionaire» als »Calvinistisch» in haar nummer 420 met een woord van Groen van Prinsterer uit zijne laatste levensdagen te verzwakken.

In No. 426 gaat die verwakking nog verder door de bewering, dat Groen, als hij op de *Calvinistische* reformatie wijst, eenvoudig wijst »op een historisch feit, op onze geschiedenis, »waarmede hier te lande ieder, ook de Lutheraan, »is ook de Roomsche-katholiek te raken heeft, »en — zoo hij verstandig is — ook rekenen.» Tegenover de revolutie pleaatte Groen van Prinsterer niet het *Calvinisme* maar het *Evangelie*, zoo spreekt de *Ved* in dit no. 426 en eebst daarbij, »dat het antirevolutionaire beginsel gesmaand is dan het Christelijk beginsel.» En in No. 483 (29 April 1895) worden nog eens voor het staatkundig terrein de tegenstellingen »Calvinistisch of niet-calvinistisch», »gereformeerde of niet-gereformeerde» verwerpen en geconcludeerd »niet calvinistisch...» naar antirevolutionaire.

Ondergeteekenden meenen uit een en ander te moeten alleiden, dat, wanneer de hoogerleeren Lohman de wetten steest aan het »Antirevolutionaire Staatsrecht», er grond is voor de vraag, of deze hoogerleeren in zijn onderwijs aan den eisch van Art. 2 der Statuten beantwoordt.

In no. 480 blijkt dan ook, hoe weinig Prof. Lohman met de gevoelens van Calvin op Staatkundig gebied vereenigd is, als hij op de vraag: »Calvinistisch of antirevolutionaire?» antwoordt: »In Calvin's aristocratische gevoelens deelen wij »niet.» Het door Calvin geleerd verband tus»schen kerk en staat is gansch verwerpelijk.» »Het eigenaardige van Calvin was niet zijn de»mocratische, maar zijn theocratische richting.» »Wensch men nu dit theocratische element op »politiek gebied op den voorgrond te stellen?»

»In no. 483 blijkt verder, dat ook noch de Calvinisten, noch het Calvinisme voor hem in den strijd en de vraagstukken van lezen tijd van groote waarde zijn, als de hoogerleeren daar te lezen geeft: »Is de strijd tegen onzedelijkheid en »vonnicht niet het krachtigst aangehouden door »diegenen, die nu juist niet bij voorkeur Calvinisten worden genoemd?» Bestaat er onder die kringen, die zich bij voorkeur »Calvinistisch» achten in het algemeen gesproken wel enige »ijver tegen den jenever?» »Men stelt tegen»woordig in vele quaestien belang, vrijhandel of »protectie; muniquaestien; arbeidscontract; pensio»nneering; woningquaestie; landnationalisatie; »coöperatie enz.... Zekerlijk, er bestaat over »zelke vier quaesties groot verschil van gevoelens; »maar valt dat verschil samen met Calvinistisch »of anti-calvinistisch?»

»Laat men dan ook op dit terrein zijn kraacht niet zoeken in eene leuze, die op dit terrein »geene beteekenis heeft. Door dat te doen zou »men politieke bedoelingen van wereldlijken aard »scheppen aan een kerkelijken naam.»

Gelijk hier duidelijk blijkt, heeft het Calvinisme voor den schrijver op heel het gebied der staatsuiskundige geene beteekenis; slechts kerkelijk kunnen de Gereformeerde beginselen verstaan worden, maar daarom juist moeten ze van het staatsrechtelijk en staatsuiskundig terrein als contrahande geweerd worden. En de schrijver besluit dan ook: »Niet Calvinistisch...» maar antirevolutionaire.»

In No. 495 wordt door de *Nederlander* zelve gewag gemaakt van den indruk door No. 483 teweeg gebracht, als zou de schrijver zich het Calvinisme schamen; »en de beginselen »daarin »opgesloten, niet als de zijne aanvaarden.» De redacteur verklaart echter, dat niets verder van zijne bedoeling lag. Hij erkent, dat het Antirevolutionaire program uit de Calvinistische beginselen is voortgekomen; en »de beginselen »van Calvin achten wij voor de ontwikkeling »van Nederlands volk vooral van de grootste »beteekenis.» »En juist daarom verdedigen wij »ook de noodzakelijkheid eener Vrije Universiteit »op Gereformeerde grondslag. Want ook wettens»schappelijk moesten die beginselen tot ontwik»keling worden gebracht. Op elk gebied moet »de kracht van Gods Woord openbaar worden.»

»En onder dat Woord Gods verstaan wij het»zelfde wat Calvin daaronder verstonde, al komen »wij op grond van datzelfde Woord tot enkele »conclusionen, die van Calvin's gevoelens afwijken.»

Mogen al deze laatste woorden naar vele hart zijn, ondergeteekenden meenen het niet onopgemerkt te mogen laten, dat de schrijver hiermede noch zijn oordeel over Calvin, noch dat over de Calvinisten, noch ook dat over de beteekenis van het Calvinisme voor de staatsrechtelijke en staatsuiskundige vraagstukken herroepen heeft. Zoolver voor de historische ontwikkeling van ons volk, als voor de wetenschap heeft de schrijver *denzelfen Bijbel* als Calvin, naar zijn eigen conclusien, terwijl hij voor de wetenschap niet van het *licht*, maar van de *kracht van Gods Woord* die openbaar worden moet, gewaagt.

Al meenden dan ook ondergeteekenden hier op de uitspraak in No. 495 van de »Nederlander» te moeten wijzen, toch mogen zij het niet verheelen, dat hunne ongerustheid ten opzichte van de overeenstemming van den hoogerleeren Lohman met de Calvinistische of gereformeerde beginselen voor de staatsrechtelijke en staatsuiskundige wetenschappen en vraagstukken niet is weggenomen; waardoor vanzelf hun oordeel over de voldoening van het onderwijs van genoemden hoogerleeren aan Art. 2 der Statuten onder vereeniging zeer gedrukt wordt. Een gedruktheid, die te sterker wordt, wanneer zij de onvastheid opmerken, waarmede de hoogerleeren zich over het beheersend principe uitdrukt dat als richtsnoer voor de Staatkunde en dus ook voor het Staatsrecht gelden moet. Nu eens wordt dit richtsnoer gezocht in het algemeen Christelijk», dan in het »Protestantisch-Nationaal», dan in het »Evangelie», dan weer in het »Gereformeerde» of »Calvinistische» (zie no. 420, 483, 439 en 495 van de *Nederlander*).

En onzekerheid, die nog klamt, als in de *Nederlander* no. 501 en 416 eenerzijds verklaard wordt, dat aan Art. 36 der Gereformeerde beïjdenis overwaardelijk is vast te houden, nadat het in no. 445 was voorgesteld als kon dit niet, en verder in die artikelen zelven de letter en geest van een zeer bekende zinrede in dat artikel wordt weersproken. Wel ontkennen ondergeteekenden niet a priori, dat hier vastheid van overtuiging naar den eisch der gereformeerde beginselen zij kan, maar zij zien die niet en achten het daarom zeer gewenscht, dat hierover helderheid ontstaat moege, dewijl het naar hun oordeel voor het geven van hooger onderwijs naar den eisch van Art. 2 der Statuten onzer vereeniging een eerste vereischte is, dat hij, die dit onderwijs geeft, vastheid van overtuiging bezit, ontmrent hetgeen in dat art. onder gereformeerde beginselen te verstaan zij.

Het is om al deze redenen, en op de aangevoerde gronden, dat ondergeteekenden, zonder in het minst te willen miskennen, dat de heer Prof. Jhr. A. F. de Savornin Lohman ook op staatsrechtelijk gebied veel uitmennens gesproken en gedaan heeft, ook naar den eisch van onze beginselen en naar hun hart, — dat zij meenen gebruik te moeten maken van het recht hun bij Art. 11 van het Reglement voor de Algemeene Vergadering toegekend,

om voor te stellen, dat eene *Commissie van Enquête* benoemd worde, om onderzoek te doen naar de zaak, waarvan zij achten hiermede de vereischte schriftelijke en nauwkeurige opgave gedaan te hebben.

»s-Gravenhage, 27 Juni 1895.

P. A. TUKKER, te Delft.
J. HERMANS, Amsterdam.
C. L. E. V. SCHREVEN, Wageningen.
W. BOEKES, Zaandam.
J. DE HAAS, Amsterdam.
J. DIRKMAAT WZ., Broek op Land.

JAN WAGENAAR KLEZ, idem.
J. TJEES TAN, Weening-Sarwert.
DS. NIBBOGG, Reeuwijk.
J. BOWEN, Appingedam.
W. MULDER, Maassluis.
J. A. DIFPENHOUT, Strijen.
G. C. SIKKEL, 's Gravenhage.
C. W. BOLMAN, Leeuwarden.
H. H. VAN DUJK, Utrecht.
R. W. J. RUDOLPH, afgevaardigde »van den Kerkeraad van Leiden C.
W. A. VRIJLYK, Rotterdam.
H. M. DEBROESEN, Gouda.
D. VAN LONKHUYZEN, Wageningen.
R. DE CONINCK, Middelburg.
R. VERBLYS JR., Amsterdam.
J. OSINGA, Gouda.
J. B. VAN ZANTEN, Zeist.
W. LYBBERSE, Arnhem.
G. J. HARBESIN, Arnhem.
W. VAN DETH, Brussel.
G. VAN DOBBEN, Alten.
M. VAN MUGWINKEL, Zwammerdam.
A. G. HONIG, Zeist.
C. BATELAAN, Bodegraven.
J. P. CHARJON, Delft.
J. J. F. V. D. BEEH, Den Haag.
C. W. J. VAN LUMBEL, Delft.
ARIE VERDUYR, Oudshoorn.
DS. J. LANGHOUT, Haarlem.

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

»Daar hier ter plaatse slechts aanvulling van het Jaarverslag bedoeld wordt, voegen we hieraan niets toe.

Voor Kootwijks Scholen.
Ingekomen bij DS. HOUTEAGERS: Van den heer G. van Wijngaarden te Broek in Waterland, gevonden in de collecte voor Kootwijk 10.—

Uit de Pers.

Ook ditmaal is het schrijven van Ds. Gaspen in de *Basin* een te ernstig stuk, om het aan onze lezers te onthouden. Zelfs het te *herlezen* zal u niet berouwen. Het is van dezen inhoud:

In het boek van Job, Cap. 1:6, lezen we: »Er was nu een dag, als de kinderen Gods kwamen, om zich voor den Heere te stellen, dat de Satan ook in het midden van hen kwam.»

Menigmaal heb ik van deze voorstelling uit de engelenwereld gebruik hooren maken en toesprekingen vernomen op de evaring van de kinderen Gods, uit de menschen, en op deze wereld. Zoo is het in vroeger jaren in een gerechschap van vrome menschen wel eens gebeurd, dat eene vruandige vrouw of dochter, onderwijl er geboden werd, koffie ging malen zoo hard ze kon. Men beschouwde dit dan als een komen van den duivel onder de kinderen Gods.

»Of wanneer in eene openbare godsdienstoefening iets gebeurde, dat den lachlust opwekte of verwarzing veroorzaakte, dan kwam Satan ook in het midden, als de kinderen Gods zich voor den Heere stelden.»

Deze beweringen zijn uitingen van een oprecht geloof aan het Woord Gods, hetwelk leert, dat wij den strijd hebben niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de boevnaardsche machten, de geestelijke boosheden in de lucht, en dat de duivel, de wederpartijder van God en van de kinderen Gods, rondom ons gaat als een brieschende leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden.

Zoo is de gansche geschiedenis der kerk van Christus een geschiedenis van den strijd, dien de Heere God in het paradijs heeft aangekondigd, tuschen het vruwenzaad en het slangenzad. En wat nu in onze dagen beleven van boevnaardsche machten al den aankleve van dien, wat in het anders dan een komen van Satan onder de kinderen Gods, die zich voor den Heere stellen?

Dit zeg ik natuurlijk met het oog op het feit, niet met het oog op personen. Het feit dat er is broedertwist, verdeeldheid, scheuring, misverstand met al de gaven die daarin liggen, in dit feit zien we een komen van den Satan onder de kinderen Gods.

Neem b.v. de beproeving, waarin thans de Vrije Universiteit op Gereformeerde grondslag verkeert. Wie bij de oppervlakte der quaesties staan blijft, meent alles te kunnen verklaren uit de omstandigheid, dat Prof. de Savornin Lohman niet een blinde volgeling van Prof. Kuyper wil zijn, maar zijne zelfstandigheid wil behouden tegenover den man, die door het volk buitendien de maat wordt vereerd en gehooraamd, alsof hij een heilige Vader ware, in Koopehschen zin. Of omgekeerd, dat alles zich laat verklaren uit den addel van den professor in de rechten, en uit zijn weerin tegen het sturen in democratische richting.

Het beledigende, dat voor de beide Hoogerleeren in deze beschouwing ligt, schijnt men niet te gevoelen. En nu wil ik niet ontkennen, dat er van deze dingen iets onderloopt, want Hoogerleeren zijn ook maar menschen; maar voor die opvatting zou toch alleen grond zijn, zoo b.v. de beide Hoogerleeren tot eene faculteit behoorden; beide theologie of beiden de rechten doccerden. Dan zou er een rangstrijd kunnen ontstaan, of een twist over punten, het eigen vak betreffende.

Doch nu is het anders. Nu raken de geschillen den grondslag en het doel der geheele Universiteit. Niet ledigen beginselen onze tegenstanders, hetgeen wij beoogen en doen beter dan onze vrienden. Zoo heeft intordijf Prof. A. Pierson in de *Vrije Universiteit*, ongeveer gelijk opgericht met een soortgelijke inrichting te Rome voor de studie der werken van »Thomas Aquino, een behaefching gesien van de Gereformeerde gedachte, van het Calvinisme als doctrine, als wetenschap, als stelsel, — kerk, staatsmaatschappij, het geheele leven omvattend; eene poging, om van de Calvinistische levensbeschouwing weder kracht en invloed te doen uitgaan voor het nationale leven.

In de kringen der tegenstanders schijnt dit veel beter begrepen te zijn dan onder de vrienden zelve. En vandaar het vroeemde verschijnsel, dat vroeger reeds twee Hoogerleeren de Vrije Universiteit verlaten hebben wegens afwijking bij Prof. Kuyper van de Calvinistische beginselen in verband met het kerkelijk conflict, en nu weder een Hoogerleeren heeraant, wegens het drijven van het Calvinisme als doctrine, als wetenschap, als stelsel, — kerk, staatsmaatschappij, het geheele leven omvattend; eene poging, om van de Calvinistische levensbeschouwing weder kracht en invloed te doen uitgaan voor het nationale leven.

De een zegt: Kuyper is niet Gereformeerde. De ander: Kuyper wil het Gereformeerde zelfs doordriven tot in het staatsrecht toe. En het gevolg is, dat juist datgen geschied, wat de talloose tegenstanders van de Gereformeerde leer en geheel de Gereformeerde levensopvatting wenschen, dat geschieden moege, namelijk de verwakking van eene inrichting voor Hooger onderwijs op Gereformeerde grondslag, die mettertijd kracht en invloed zou kunnen krijgen op den gang der zaken, beide in staat en kerk in Nederland.

Dat is alleen de zaak, die Satan interesseert, en ter oorzaak hiervan komt hij in het midden van de kinderen Gods, als dere vergaderd zijn voor het aangezicht des Heeren.

En in het kerkelijke leven hetzelfde verschijnsel. »Ook het dooleren was niet uit God — maar uit Kuyper.» Zoo leest men nog in de *Vaderlander* van 19 October 11.

En ofschoon deze Manicheïsche leer geen nieuwe leer is, maar eens zeer oude en eene leer, die wij hebben hooren verkondigen, jaren voor den, doch dan niet toegepast op Kuyper en de doleerenden, maar op de Cok en de afschiding, is het toch een nieuwe verschijnsel, dat in onze Gereformeerde kerken zelven niet zelden eene lompelike leer wordt uitgesproken. En van buiten af wordt er onophoudelijk op gewezen, dat wij, arme Afgeschiedenen van '34, in de fuik zijn gelopen, in de folerierende fuik, en dat we nu, hoe we ook tegenpartelen, ons als vischje moeten laten kerven en braden en — verslinden.

En omgekeerd wordt weder het gevoel der doleerenden geprikkeld met de bewering, dat ze door Dr. Kuyper toch maar mooi zijn beetoogenen. Zij zouden niet afschelden, ze wilden niet afschelden en zie — nu zij te precies, wat ze steeds verklaard hebben, dat ze niet wilden zijn: Afgeschiedenen, vereenigd met de separatisten van '34, in de fuik gelopen, de afgeschiedenen fuik, en anders niet.

Het gevolg is onderlinge verwarving, allerlei klein-geestige twiittingen en kraekelingen. Juist datgen was Satan bedoelt. Christus te treffen en te bestrijden in zijn lichaam op aarde. Uit de gevolgen blijkt het dan voor ons menschen, dat de Satan is geklont in het midden van de kinderen Gods, als dere zich voor het aangezicht des Heeren stelden.

Dit is het vijfde puntje geraakt. Bij verweg de meesten gelukt het Satan, om te maken, dat zij er niets van merken, als hij druk bezig is, om te onderwijnen wat voor de eere Gods gesticht werd.

Zoo dikwijls overkomt het ons zelfs, dat we er niets van merken, als hij aan dit heilloos werk bezig is in ons eigen hart.

Dat Satan ook nu weer zijn onheil spel speelt, is duidelijk.

En daarom zij herhaald, wat we reeds zoo telkens schreven: Laat de geboden zich vernieuwdigen.

KUYPER.

Officieele Berichten.
Met verkorting uit het Kerkblad van 1 Nov. 1895.
Classieke Vergadering, gehouden op den 15den October te Rotterdam.
Namens de roepende kerk opent Ds. Veder de vergadering.
Het moderame is samengesteld als volgt Ds. Veder praes, Ds. Smeding assessor, Ds.